

KALICH

Škola Malého stromu

F O R R E S T C A R T E R

***Škola
Malého
stromu***

Forrest Carter

***Škola
Malého
stromu***

SKUTEČNÉ UDÁLOSTI

Přeložil Lubomír Miřejovský

KALICH 2012

*Zvláštní dík za vznik prvního českého vydání
Školy Malého stromu (1993) patří paní Sydney Nordtové
a jejím přátelům z města Salem ve státě Virginia v USA
a několika příznivcům myšlenek této knížky v Praze.*

Forrest Carter

THE EDUCATION OF LITTLE TREE

© 1976 by Forrest Carter. Copyright renewed 2004

© 2008 by India Carter LLC

Published by arrangement with Bowen Books LLC

Czech edition – KALICH Publishers, Ltd, Prague, 2012

Translation © Lubomír Miřejovský, 2000

ISBN 978-80-7017-172-1

Elektronické vydání upravil KOSMAS www.kosmas.cz

Věnováno
Čerokíům

Malý strom

Maminka přežila tatínka jen o rok, a tak se stalo, že jsem se dostal k dědečkovi a babičce. To mi bylo pět let.

Babička říkala, že po pohřbu se kvůli tomu všichni příbuzní smrtelně pohádali.

Stáli tam spolu pod strání na rozbrázděném zadním dvorku a vášnivě projednávali, ke komu mám vlastně jít; přitom se dělili o natíranou postel, stůl a židle.

Dědeček neříkal nic. Stál s babičkou dole na konci dvora, stranou toho houfu. Dědeček byl napůl Čerokí, babička plnokrevná Indiánka.

Vyčníval nad ostatní: měřil šest stop čtyři palce, na hlavě černý klobouk a na sobě černý oblek, co se nosí jen do kostela a na pohřby. Babička hleděla sklopenýma očima do země, ale dědeček mě pozoroval, jak jsem tam stál u těch lidí, a tak jsem se rozběhl dolů přes dvůr, chytil se jeho nohy a nepustil se, i když se mě snažili mermomocí odtáhnout.

Babička říkala, že jsem vůbec nekřičel, ani nebrečel, jen se držel. Za hodnou chvíli, co mě tak tahali a já se držel, dědeček zvedl svou velikou ruku a položil mi ji na hlavu.

„Nechte ho bejt,“ řekl. A tak mě nechali. Mezi lidmi dědeček sotva kdy něco řekl, ale když už něco řekl, lidi ho brali vážně, tvrdila babička.

Bylo šedé zimní odpoledne a my scházeli po strání cestou, která vede do města. Dědeček, moje šaty v tlumoku přehozeném přes rameno, kráčel vpředu po okraji cesty. Hned jsem pochopil, že kdo jde za dědečkem, musí klusat. I babička, která šla za mnou, musela občas zacupítat, aby nám stačila.

Když jsme v městě přešli na chodníky, šli jsme stejně, dědeček vpředu, až jsme dorazili k zadní části autobusového nádraží. Stáli jsme tam dlouho. Babička slabikovala nápisy na čelech autobusů, jak přijížděly a zase mizely. Dědeček říkal, že babička čte stejně dobře jako každéj jinej. Nakonec vybrala autobus, co nám zastavil rovnou před nosem. Zrovna se začalo stmívat.

Čekali jsme, dokud všichni lidi nenastoupili. Bylo to dobře, protože sotva jsme vstoupili na schůdky, začaly trable. Dědeček šel první, já byl uprostřed a babička stála na posledním schůdku u dveří. Dědeček vytáhl z přední kapsy montérek zapídací peněženku a chystal se zaplatit.

„Kde máte lístky?“ zeptal se řidič tak nahlas, že se každý v autobusu napřímil, aby lépe viděl. S dědečkem to ani nehnulo. Řekl řidiči, že chceme zaplatit, babička mu nad hlavou zašepkala, aby řekl, kam jedeme. Dědeček mu to řekl.

Řidič dědečkovi pověděl, kolik to stojí, a zatímco dědeček pečlivě počítal peníze – bylo takové šero, že se peníze daly jen stěží rozeznat – obrátil se k cestujícím, zvedl pravou ruku a zvolal: „Hau!“ a rozchechtal se. Všichni lidi se smáli. Hned mi bylo líp, zdálo se mi, že jsou přátelští a že jim ani nevadí, že jsme si předem nekoupili lístky.

Pak jsme šli dozadu. Všiml jsem si jedné nemocné paní. Měla nepřírozeně tmavé kruhy kolem očí a pusou celou zakrvácenou. Jak jsme ji míjeli, začala se pleskat přes pusou a dost nahlas křičela: „Ua...hú!“ a mě napadlo, že ji bolest asi rychle přešla, protože se začala smát a všichni ostatní se smáli s ní. I ten pán vedle ní se smál a plácal se do kolen. Měl velkou lesklou jehlici v kravatě; hned jsem věděl, že jsou bohatí a že by si klidně mohli poslat pro doktora, kdyby to snad bylo třeba.

Seděl jsem mezi babičkou a dědečkem. Babička se natáhla, vzala dědečka za ruku a on mi ji držel na klíně. Bylo mi dobře, usnul jsem.

Když jsme vystoupili z autobusu na štěrkovou silnici, byla už hluboká noc. Dědeček vykročil a já s babičkou za ním. Mrzlo, jen praštělo. Měsíc svítil jako půlka melounu, stříbřil cestu před námi až tam, kde se v zatáčce ztrácela z dohledu.

Teprve když jsme odbočili ze silnice do úvozu porostlého travou, uvědomil jsem si blízkost hor. Čněly tam tmavé jako stín. Půlměsíc stál přímo nad hřebenem, který se zvedal tak vysoko, že se člověk musel zaklonit, aby na něj pořádně dohlédl. Při pohledu do temna hor jsem se roztřásl.

Babička za mnou řekla: „Walesi, už toho má dost.“ Dědeček se zastavil, obrátil se a kouknul dolů na mě. Velký klobouk mu stínil obličej.

„Není to špatný mít aspoň něčeho dost, dyž člověk vo hodně přijde.“ Obrátil se a zase vykročil, ale teď už jsem mu stačil. Dědeček zpomalil; taky je unavený, pomyslel jsem si.

Po dlouhé době jsme odbočili z úvozu na stezku a namířili si to rovnou čarou do hor. Vypadalo to, jako bychom do nich museli hned narazit, ale jak jsme šli, hory se před námi otvíraly a ze všech stran nás počaly objímat.

Ozvěna odrážela zvuky našich kroků. Odevšad se ozýval lehký šelest a šum, jakési vzdechy se plížily mezi stromy, jako by všechno ožilo. A bylo teplo. Poblíž jsme zaslechli zurčení, bublání a chvílemi hukot, jak se horský potok valil přes kameny, na okamžik zaotálel v tůňkách a pak se zase řítit dál. Ocitli jsme se v horském údolí.

Půlměsíc se nám schoval za hřebeny hor, odkud vysílal po celé obloze stříbřité světlo. Překryl údolí klenbou, která nám dole matně zářila na cestu.

Babička si za mnou začala pobrukovat jakousi písničku. Pochopil jsem hned, že je indiánská, nebylo třeba slov, abych jí porozuměl. Naplňovala mě pocitem bezpečí.

V dále zaštěkal pes. Tak nečekaně, až jsem sebou trhl. Štěkot přešel do dlouhého smutného vytí a trhavého kňučení, které pak převzala ozvěna a nesla je dál a dál do hor a zase je vracela zpět.

Dědeček se uchechtl: „To je Stará Maud, sice nemá takovej čuch jako pokojovej pejsek, ale slyší vo hodně lepší.“

V okamžiku nás obklopila smečka psů; kňučeli na dědečka, mě očichávali, aby si přisvojili nový pach. Stará Maud znovu zavyla, tentokrát skoro u mě, a dědeček zavola: „Ticho, Maud!“ Hned poznala, kam mě má zařadit, přiběhla a skákala na nás.

Přešli jsme po kládě malý potůček a už tu byl před námi srub, usazený pěkně pod vysokými stromy. Za zády měl hory a po celé délce přední stěny se táhlo kryté zápraží.

Středem srubu procházela rozsáhlá předsíň oddělující ostatní místnosti. Na obou stranách měla východy. Někdo tomu říká „galerie“, ale horalé ji nazývají „psí výběh“, protože dovoluje, aby tudy probíhali psi. Na jedné straně výběhu byla veliká místnost, kde se vařilo jídlo a sedělo, na druhé straně byly dvě ložnice. Jedna pro dědečka a pro babičku, a ta druhá měla být pro mne.

Natáhl jsem se do měkké pružné sítě spletené z pruhů jeleňích kůží, napnuté v rámu z hikorových trámků. Otevřeným oknem jsem viděl za potůčkem stromy, docela tmavé v tom strašidelném osvětlení. V té chvíli mě přepadla vzpomínka na maminku a tíseň cizoty, v níž jsem se ocitl.

Jakási ruka mě pohladila po hlavě. Byla to babička, přisedla si ke mně na podlahu, nohy přikryté široce rozprostřenou sukni, vlasy, protkané stříbrem a svázané do copů, padaly jí přes ramena až do klína. Taky vyhlížela z okna a pak začala měkounce zpívat:

*Už poznali, že přišel,
lesy i šum větví.
Otec hor vítá jej svou písní.
Nemají strach z Malého stromu,
vědí, že mu v srdci vlídnost sídlí,
všichni zpívají: „Malý strome, nejsi sám.“
I ta malá hloupá Laj-ná
se svými bublavými vodami
radostně poskakuje horami.
„Poslouchej můj zpěv,
ó, bratře, kterýs přišel mezi nás,
Malý strom je náš bratr, Malý strom je tu.“
Uwi-asdy, malý srnec,
a Min-ílá, křepelka,
dokonce i Khe-gú, vrána, se dali do zpěvu.
„Statečné je srdce Malého stromu,
jeho silou je vlídnost,
Malý strom nikdy nebude sám.“*

Babička zpívala a mírně se kývala sem a tam. A já jsem najednou zaslechl mluvit vítr, a jak o mně zpívá Laj-ná, potůček, a jak o mně vyprávějí všem mým bratřím.

Poznal jsem, že já jsem Malý strom; byl jsem šťasten, že mě někdo miluje a že po mně někdo touží. Usnul jsem a už jsem neplakal.

Cesta

Babička seděla v houpací židli, která pod její malou vahou slabě vrzala. Pracovala a pobrukovala si. Borové suky praskaly v krbu. Zabralo jí to všechny večery v týdnu, než mi sešila vysoké mokasíny. Zahnutým nožem vykrájela tenké proužky jelení kůže a obšila jimi všechny švy.

Když skončila, namočila mokasíny do vody. Obul jsem je mokré a chodil po místnosti sem a tam, tak dlouho, až mi uschly na nohou, měkké a poddajné, lehoučké jako vzduch.

Toho rána jsem skočil do montérek, zapnul si bundu a nakonec vklouzl do mokasínů. Byla ještě tma a chladno – ranní vánek ještě nestačil rozšumět stromy.

Dědeček řekl, že jestli vstanu včas, můžu s ním jít na horní stezku, a ještě řekl, že mě nevzbudí.

„Pořádnej mužskej vstává ráno z vlastní vůle,“ řekl nakloněn nade mnou, aniž by se usmál. Jenže dědeček nadělal při vstávání spoustu rámusu, několikrát bouchl na stěnu mého pokoje a nezvykle hlasitě mluvil s babičkou. Slyšel jsem to, a tak jsem byl první venku a čekal na něj se psy ve tmě.

„Á, ty už seš tady,“ překvapeně zněl dědečkův hlas.

„Ano, pane,“ řekl jsem, ale tak, aby nebylo na hlase znát, že se tím vytahuju.

Dědeček napřáhl prst na poskakující psy: „Zůstaňte!“ poručil. Stáhli ocasy, kňučeli a prosili. Stará Maud se dala do vytí. Ale nešli s námi. Zůstali tam jako hromádka nešťestí a dívali se,

jak odcházíme z mýtiny. Na spodní stezce jsem už byl. Sledovala břeh bystřiny a všechny její zákruty údolím, než přešla do pastviny, kde měl dědeček stodolu a kde choval mezka a krávu. Odtud odbočovala vpravo do stráně horní stezka, stále vzhůru. Klusal jsem za dědečkem a živě vnímal to strmé stoupání.

Cítil jsem však mnohem víc, jak mi to ostatně slibovala babička. Mon-o-lá, Matka země, pronikala mými mokasínami. Zřetelně jsem cítil, jak tu tlačí, tu se nadouvá a tam zase uhýbá a poddává se... Cítil jsem kořeny, žíly jejího těla, a pulzování vody – krve v hlubinách jejího nitra. Byla teplá a pružná, pohrávala si se mnou na svých prsou přesně tak, jak mi to slibovala babička.

Studený vzduch se mi před ústy srážel v páru. Bystřina zůstala hluboko pod námi. Z malých rampouchů, které se zubily na spodních stranách holých větví, padaly kapky vody. Čím víc jsme stoupali, tím přibývalo na stezce ledu. Šedé světlo pomalu zapuzovalo noční temnoty.

Dědeček se zastavil a ukázal na kraj cesty. „To je vona – krocaní pěšinka. Vidiš to?“ Dřepl jsem si na všechny čtyři a prohlížel stopy; z jednoho místa vycházely všemi směry malé otisky podobné klacíčkům.

„Tak,“ řekl dědeček, „tady nastražíme past.“ Odbočili jsme ze stezky, až jsme našli dutinu po vyhnílému pařezu.

Nejprve jsme ji očistili od listí a potom dědeček vykrajoval dlouhým nožem kusy kypré půdy. Vyhrabali jsme hlínu a roztrousili ji okolo do listí. Když už jáma byla tak hluboká, že jsem neviděl přes okraj, dědeček mě vytáhl. Přinesli jsme větve, jámu zakryli a navrch nasypali náručí listí. Potom dědeček svým dlouhým nožem vyryl rýhu od jámy až ke krocaní pěšince a pak zpět ke dnu jámy. Z kapsy vyndal zrna červené indiánské kukuřice, rozsypal je po celé délce rýhy a do jámy jich hodil plnou hrst.

„Tak, a teď pudem,“ řekl a zamířil dál vzhůru stezkou. Led pokrýval zemi jako poleva dort, praskal nám pod nohama. Vrcholky hor se zřetelně přibližovaly, údolí hluboko pod námi

se zúžilo do soutěsky, která nám ukázala bystrinu jako hřbet ocelového nože, zavřeného do střenky.

Právě ve chvíli, kdy se první slunce dotklo hřebenů hor na druhé straně soutěsky, jsme usedli do listí stranou stezky. Dědeček vyndal z kapsy kysaný suchar a kousek jeleního masa. Jedli jsme a dívali se na hory.

Slunce udeřilo do vrcholů hor, jako když při výbuchu vystřelují vzduchem spršky blyštivých jisker. Jiskření stromů pokrytých ledem bodalo do očí a jako vlna klesalo po úbočích tak, jak slunce zahánělo stín noci níž a níž. Vrána – strážce – třikrát zakrákala, hlásala, že jsme tam.

Najednou hora pukla, vzdychla, vyfoukla chomáčky par do výše, a jak slunce osvobozovalo stromy ze smrtelného krunýře ledu, sténala a mručela.

Dědeček se díval, já taky, a společně jsme naslouchali sílicím zvukům ranního vánku, který začal šumět ve stromech.

„Vožívá,“ řekl tiše a jemně, aniž spustil oči z hor.

„Ano, pane,“ řekl jsem, „ožívá.“ Hned jsem věděl, že si s dědečkem rozumím tak, jak to většina lidí nikdy nepozná.

Noční stín se sunul dolů loučkou plnou trávy, zářící ve sluneční lázni. Loučka byla vklíněna do úbočí hory. Dědeček ukázal dolů.

V trávě se natrásala a poskakovala křepelka, zobala semínka. Pak ukázal vzhůru k ledově modré obloze.

Nebyla tam žádná oblaka, zprvu jsem ani neviděl to smítko, které se vynořilo nad hřebenem. Pomalu rostlo. Pták se řítí dolů těsně nad svahem, proti slunci, aby se stín nepohyboval před ním – lyžař na vrcholcích stromů, křídla napůl složená, jako hnědá kulka, rychleji, rychleji, přímo na křepelku.

Dědeček se ušklíbl: „To je starej Tal-kon, jestřáb.“

Křepelka se vzpamatovala, rozběhla se k lesu – ale pozdě. Jestřáb zaútočil. Peří se rozletělo vzduchem, ptáci se chvíli váleli po zemi, jestřábova hlava se zvedala a klesala ve smrtících úderech. Za mžik vzlétl, mrtvou křepelku sevřenou v pařátech, vzhůru podle svahu, až zmizel za hřebenem.

Neplakal jsem, ale asi jsem vypadal smutně, protože dědeček řekl: „Nebud' smutnej, Malej strome. Tak už to chodí, to je Cesta. Tal-kon chytil pomalou, aby pomalá neměla děti, kerý by byly taky pomalý. Tal-kon sežere tisíce krys, co požíraj vejce křepelek pomalejch jako rychlejch. Tal-kon žije Cestou. Pomáhá křepelkám.“

Dědeček vyrýpl nožem ze země sladký kořen, oloupal jej, až z něj začala kapat šťáva života nastřádaná na zimu. Rozřízl ho napůl a dal mi ten delší konec.

„To je Cesta,“ řekl tiše, „ber jen to, co potřebuješ. Dyž lovíš jelena, neber nejlepšího. Vem menšího a pomalejšího, a jeleni porostou silnější a dycky ti dají maso. Pa-ko, panter, to ví, a tak bys to měl vědět i ty.“

Zasmál se: „Jen Tý-bí, včela, ukládá víc, než spotřebuje, pak ji vokrádaj medvěd a mýval... a Čerokí. Tak je to s lidma, co ukládaj a tloustnou z toho, vo co se nechtěj dělit. Přidou vo to. Budou kvůli tomu války, povedou o tom dlouhé debaty, aby si udrželi víc, než kolik jim patří. Budou tvrdit, že je k tomu vopravňuje jejich prápor..., lidi budou umírat kvůli slovům a práporu..., jenže nikdy nemůžou změnit zákony Cesty.“

Vrátili jsme se ke stezce. Sluníčko bylo vysoko nad námi, když jsme došli ke krocaní pasti. Slyšeli jsme je dřív, než jsme spatřili past. Byli tam, hlasitě pípali na poplach.

„Vždyť tam nejsou žádný dvířka, dědečku,“ řekl jsem, „proč neskrčí hlavu a nevylezou?“

Dědeček strčil celou ruku do jámy a vytáhl naříkajícího krocana. Svázal mu nohy provázkem a zašklebil se na mě.

„Starej Tel-ki je jako některý lidi. Protože sám ví všechno, nikdy se nepodívá dolů, co se děje kolem něj. Zvedá hlavu vysoko do oblak, a tak se nemůže nikdy nic naučit.“

„Jako ten autobusák?“ zeptal jsem se. Nemohl jsem totiž zapomenout, jak se řidič obořil na dědečka. „Autobusák?“ podivil se dědeček a pak se zasmál; strčil hlavu znovu do jámy, vytáhl dalšího krocana a přitom se pořád usmíval.

„Jo, počítám, že asi jo,“ procedil, „jako ten autobusák. Dyž

tak na to myslím, taky na nás hudoval. Ale to je ranec, s kerým se musí trápit sám, Malý strome. My si s tím hlavu lámat nebudem.“

Dědeček je s nohama svázanýma rozložil po zemi; bylo jich šest. Ukázal na ně. „Sou asi stejně starý, maj stejně tlustý hřebínky. Potřebujeme jen tři, tak je vyber, Malej strome.“

Zprvu jsem je obcházel, potom jsem se sklonil, dřepl si na bobek a pozorně je zkoumal. Pak jsem zase chodil kolem. Musel jsem pečlivě zvažovat. Lezl jsem mezi nimi po čtyřech a nakonec jsem vybral tři nejmenší; aspoň jsem si to myslel.

Dědeček neřikal nic, stáhl provázky z nožiček těch ostatních. Rozběhli se rovnou dolů a tloukli křídly do horského svahu. Dědeček si přehodil dva krocany přes rameno.

„Můžeš nýst toho třetího?“ zeptal se.

„Ano, pane,“ opáčil jsem, ale úplně jistý jsem si nebyl. Dědečkovou kostnatou tvář se mihl úsměv: „Dybys nebyl Malej strom, řek bych, že seš Malej jestřáb.“

Sestupoval jsem za dědečkem stezkou dolů. Krocán byl těžký, ale jak mi tak visel na ramenou, měl jsem dobrý pocit. Slunce se naklonilo nad dalekou horu, prosvětlovalo stromy podle stezky a na cestě před námi vytvářelo obrazce roztaveného zlata. V tom zimním odpoledni se i vítr utišíl. Dědeček šel přede mnou a tiše si prozpěvoval. Chtělo se mi tak žít věčně, protože jsem věděl, že jsem dědečka potěšil. Pochopil jsem Cestu.

*Sestupovat zimním sluncem z hor,
před sebou srub, za sebou krocání past,
pod nohama sluncem obtištěný bor,
to je ráj a Čerokíe slast.*

*Tu chvíli, kdy se nad hřebeny rozední,
uvidět a písniím lesů naslouchat,
Mon-o-lá, země, vnímat rození,
pak Cestu Čerokíe budeš znát.*